INSERȚIA NUMERALULUI ÎN LIMBAJELE SPECIALIZATE
Insertion of Numerals in Specialized Languages

Doina BUTIURCA[1]

Abstract

The numeral, the conceptual characteristics that give a part of speech the features of a specialised term, insertion in terminology/specialised discourse represent the theme to be approached in our study. Having a relatively small relevance in terminology, the use of the numeral as a term is fundamental in the languages of mathematics, physics and chemistry (partially), in numerous fields of engineering (developed interdisciplinarily : mechanics/ mathematics, mechanics/ physics etc). In the languages of economy medicine and sports there is an interdisciplinary growth of fields / subfields based on the insertion of mathematical terms (medical statistics, statistics in economics etc). These are only a few of the objectives derived by the study (applied and theoretical) we shall focus on approaching. The descriptive-linguistic method and contrastive method are used preponderently.
The conclusions of the research highlight the fact that the cardinal numerals with substantival value advance in current terminology insertion of other types/values of the part of speech.

Keywords: terminology, numeral, economic, statistics, insertion.

În practica empirică de a număra obiectele lumii exterioare fiinţa umană a folosit dintotdeauna numărul. În domeniul matematicii însă, omul de ştiinţă utilizează numerele naturale cu scopul de a număra şi ordona elementele unei mulțimi finite. Foloseşte concepte precum ”numere întregi”, ”numere raționale”, ”numere irațională”, ”numere naturale”, ”numere reale” etc. Cristina–Alice Toma a demonstrat compexitatea conceptuală a terminologiei matematice, de la terminologia lexicală la terminologia discursivă (Toma 2006). Abordat din perspectiva capacității de inserţie în terminologie precum şi a valorilor strict morfologice, numeralul respectă anumite grile, în funcţie de domeniul de specializare al ştiinţei: în textele matematice, numeralele cardinale cu valoare substantivală se folosesc numai cu forma de masculin: unu plus unu, zece minus trei.., şase împărţit la doi…. În enunţuri cu valoare abstractă actualizează concepte specifice în calitate de substantiv - centru de grup. Sunt enunţuri cu ajutorul cărora se efectuează operațiile matematice: Trei şi cu trei fac şase. Zece împărţit la doi fac cinci. Opt minus trei fac cinci. Comportamentul substantival al numeralului cardinal este o regulă generală a discursului matematic - având referinţă proprie în operațiile aritmetice, unde desemnează un număr din şirul numerelor naturale (GLR I 2005:299), şi/sau în enunţurile aritmetice - unde actualizează/denumeşte cifrele: A adăugat *un nouă, doi de opt şi un zece*.

Sub aspect sintactic, s-a făcut observația că numeralul cardinal participă la „un număr limitat de construcţii stereotipe”. Dacă în limba literară acordul dintre subiect şi predicat este o condiţie *sine qua non a comunicării*, sintaxa discursului matematic face

[1] Associate Professor, PhD, Faculty of Technical and Human Sciences, Tîrgu Mureş, Sapientia University of Cluj Napoca.

BDD-A25184 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:12 UTC)

abstracţie de la regulile acordului. Există situaţii în care comunicarea specializată neutralizează legile lingvisticii, impunând caracteristica *impersonal* în contextual abstract al gândirii. Aşa de pildă, în exprimarea operaţiilor aritmetice nu se respectă acordul dintre subiect şi predicat, mai ales dacă predicatul este nominal: Opt ori doi *este egal* cu şaisprezece. Zece minus opt *este egal* cu doi. Caracterul impersonal al comunicării specializate este dat nu numai de utilizarea impersonală a verbului, în contexte cu subiect exprimat prin numeral neacordat, ci şi de utilizarea formei de masculin neacordat a numeralului: Antena 3, România 1 etc. Aşa cum s-a mai menţionat, *zero* este un numeral simplu, sub aspect structural. Comportamentul flexionar diferă de la un context specializat la altul: utilizat fără determinanţi, *zero* se comportă ca un substantiv: zero-zerouri; zeroului-zerourilor; burse cu multe zerouri. Dacă *zero* este precedat de un alt numeral, flexiunea cazuală se realizează analitic (eliminarea a trei zerouri/ a trei de zero…)

Şi în limbajul publicistic, numeralele cardinale apar frecvent în calitate de substantiv-centru de grup. Formează cazurile genitiv şi dativ cu *lui* (*radicalul lui douăzeci şi cinci* etc), denumind spre exemplu, *anul* prin elidarea substantivului „an" (GALR I 2005:294): *În vara lui `84 s-a măritat*. În contexte similare, opoziţiile de caz se exprimă analitic, prin prepoziţiile *a* şi *la* situate înaintea numeralului. Se formează astfel, construcţii echivalente cu genitivul vs dativul: „Revigorarea *a* patru dintre Societăţile Comerciale…" (*Adevărul*, 2002). Corelat cu alte numerale, cardinalul *unu* poate exprima genitiv-dativul prin construcţii cu prepoziţia *a*: Paginile *a unu sau două* ziare prezintă ştirea. Deopotrivă în limbajul journalistic şi în discursul juridic este frecventă construcţia prepoziţională *a+numeral cardinal+substantive* în câteva situaţii, reţinute de GALR (2005): 1.după prepoziţii care cer genitivul: „A început urmărirea penală *împotriva a două* dintre Societăţile mafiei petrolului din România"; / Continuă cercetările *asupra a trei* dintre baronii locali…" etc; 2.după prepoziţii care cer dativul: Graţie Legii 68/2012…; graţie a trei magnaţi a reuşit în afaceri.

Utilizarea numeralelor cardinale de la *doi* în sus, în construcţii cu pronumele semiindependente *cei/ cele,* pe care le precedă este un procedeu frecvent în discursul public: "Experienţa *celor zece* ani trăiţi sub regimul Băsescu…"; *Altor patru* firme li s-a luat dreptul de liberă practică… *Numeralele sută, mie, million, bilion, miliard* au un statut flexionar diferit de al celorlalte numerale (Elena Carabulea 2005:295). Au flexiune identică cu a substantivului, în situaţia când sunt utilizate singure. Motivaţia este dată fie de existenţa genului fix (*sută/ mie*, feminin; *bilion, miliard* au genul neutru), fie de prezenţa formelor distincte de număr (sută-sute; mie-mii; million-milioane). Ca şi în cazul substantivelor, numeralele folosesc la singular, genitivul sintetic, în timp ce genitivul plural are forme analitice de expresie: eforturile *a sute de milioane* de oameni din întreaga lume. Flexiunea cazuală a numeralului zece, la genitiv-dativ se realizează cu ajutorul prepoziţiei *a* şi/ sau *la*: …părerea *a zece* specialişti/ S-au dat *la zece* cercetători…

În limbajul sportiv numeralele cardinale denumesc concepte în structuri de tipul: numeral cardinal+substantivul metru/metri: *un unsprezece* metri, *un şapte* metri. Denominarea se poate realiza şi prin metafora terminologică: a face opturi.

BDD-A25184 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:12 UTC)

Numeralul contribuie la formarea sintagmei terminologice pentru a exprima concepte din domeniul botanicii: trei-fraţi-pătaţi, sânge-de–nouă-fraţi (nume de plante), al culturii popoarelor: de doi (dans popular), al matematicii: trigonometrie (calc lingvistic…), pentru a desemna toponime şi antroponime: Zece Mai, Opt Martie, Trei Brazi (cabană), Şaptefraţi (antroponim). În terminologia actuală există numeroşi termeni formaţi în baza numeralului cardinal, în împrumuturi analizabile: *bicromat, tricolorură* (în chimie), *trilateral, trilingv*, în compusele savante cu sens numeric: *centilitru, decalitru, hexametru, kilogram, octosilab* etc.

Numeralul cardinal cu valoare substantivală participă rar, în calitate de adjunct la formarea sintagmei terminologice. În discursul matematic (GALR 2005) este utilizat cu *lui* proclitic genitival: Radicalul lui *şaizeci şi patru* este *opt*. Apare ca adjunct, în discursul matematic, în construcţii de tipul: adjectiv+lui proclitic+numeral - valoare corespunzătoare *lui doisprezece*; *valoare atribuită lui zece* etc. sau în sintagme cu prepoziţia *din*: *Radical din 49 este şapte.* Statutul de adjunct este identificabil şi în limbajul sportiv, care actualizează numeroase concepte prin construcţia numeral + numeral precedat de prepoziţia *la*: *Patru la trei* este scorul. În limbajul administrativ şi în comerţ, numeralul-adjunct al sintagmei terminologice poate fi situat după substantivul–centru de grup: mese trei, scaune 100 etc. În discursul beletristic, între numeral şi substantivul determinat pot fi intercalaţi adjuncţi adjectivali calificativi - deveniţi mărci stilistice (patru *buni* părinţi, două *dulci* amice). În limbajul meteo, în limbajul sportiv ca şi în terminologia lingvisticii, a econimiei actuale, numeralul funcţionează în structuri de tipul *zero+substantiv*, unde *zero* este antepus: zero grade, zero puncte etc, dar şi în structuri de tipul *substantiv+zero*: *desinenţă zero, valoare zero, câştig zero* etc.

În terminologia tradiţională cardinalele se utilizează pentru a denumi concepte, diviziuni administrative şi/ sau militare: sectorul 14, districtul 7, regimentul 40, strada 132; în limbajul comerţului actualizează conceptele de talie, înălţime, măsură: măsura 48, maşina 37, trenul 508 etc.

Având în vedere convergenţa criteriilor semantic, morfologic, sintactic (Bidu-Vrănceanu 2010) în stabilirea claselor lexico-gramaticale la care aparţin, numeralele fracţionare – *doime, treime, jumătate* – actualizează noţiunile matematice în aceeaşi calitate de substantiv-centru de grup, gramaticalizând operaţia aritmetică a împărţirii. Evoluţia domeniului a dus însă, la dezvoltarea a numeroase alte constructe specializate cu sens fracţionar: *a doua parte*, *a treia parte*, *a cincea parte*; *una a patra,doi a treia*, *trei supra cinci*, *doi pe trei*, *trei pe patru* etc şi/ sau la sintagme numeral-procentuale: *cinci la sută*, *opt la sută*, *treizeci la sută*, *patruzeci la mie* ş.a. Literatura de specialitate reţine două structuri specializate, specifice reprezentării cifrice a fracţiilor: 1. *şapte pe cinci*/ *şapte supra cinci* (numeralele la masculin sunt legate prin prepoziţia *pe* sau *supra*). Este o structură deosebit de eficientă prin capacitatea de a forma serii multiple de combinaţii pentru desemnarea oricărei fracţii. 2. Structuri de tipul: 1/3, 3/7 (una a treia, trei a şaptea).

Constructul specializat, numeral cardinal+prepoziţia *la*+sută/ mie, de tipul, 25%, 6% depăşeşte domeniul ştiinţelor matematice, devenind concept fundamental utilizat

BDD-A25184 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:12 UTC)

interdisciplinar în limbajul publicistic, în statistică, în limbajul administrativ. Este sinonim cu *sutime* şi/ sau *miime*. În situaţia când construcţia cu prepoziţia *la* este precedată de numeralul *sută*, aceasta devine *locuţiune adjectivală* în structuri de tipul: *sută la sută,* sau locuţiune adverbială (Este adevărat *sută la sută*). Deosebit de productiv a devenit numeralulfracţionar în terminologia sportivă actuală: *zecimi de secundă*, *optimi şi şaisprezecimi.*

Substantivele numerice care exprimă cantităţi mari pot reda ideea de aproximaţie (in limbajul jurnalistic, în conversaţia uzuală, în beletristică) prin: 1.utilizarea pluralelor, fie singure (*zeci, sute, miliarde*), fie în combinaţie sau în structuri ce repetă numeralul: *Mii* de oameni se vor aduna. /*Zeci de milioane* nu-i erau suficiente? Nu era el omul *a sute de milioane* de euro? Istoria *a mii şi mii/ milioane* de europeni este impresionantă. 2.prin asocierea numeralului cu adjectivul pronominal: *câteva zeci* de săli de concert.

Exprimarea aproximaţiei este înţeleasă ca alăturare a"unor numerale vecine în seria cardinalelor" (GALR 2005:300): *trei-patru; cinci-şase* etc. Structura sintagmelor aproximaţiei este variabliă în funcţie de contextul de comunicare dar şi în funcţie de domeniul specializat: substantivul se intercalează între numerale - *O* carte, *două*, acolo…! Numeralele cardinale se asociază cu adverbe precum: *aproximativ, cam, circa, vreo*: *circa patruzeci de studenţi, aproximativ trei sute de oşteni…etc.* Al treilea tipar structural constă în asocierea unui numeral cardinal cu structuri care cuprind o prepoziţie (în jur de, pe la, ca la): *în jur de cincizeci de studenţi, pe la orele douăzeci, ca la cinci kilograme etc.*

Aproximaţia exprimă numeroase valori, pe care literatura de specialitate le clasifică după cum urmează: a. inferioritatea în raport cu un număr exact- aproape 2 kilograme a pierdut/ costă până la 10 lei; are spre 40 de zile…/are mai puţin de 20 de ani; b. superioritatea – numeralul este precedat de prepoziţia *peste,* de structurile : *mai bine de, mai mult de, nu mai puţin de* etc: Alerga cu *peste 25* de noduri pe oră ; munca *de peste 10 ani* a valorificat-o…; are *60 şi ceva* de ani.

Numărul, inserţa numeralului în terminologie este departe de a avea relevanţă numai sub aspectul denominării prin numeralul-substantiv. În sintagma terminologică, numeralul actualizează numeroase proprietăţi conceptuale, date de capacitatea acestuia de a exprima determinarea numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare, cuantificarea în sensul gramaticii tradiţionale: *pătrime* în comparaţie cu *două pătrimi*, *zecime* în comparaţie cu *cinci zecimi*. Aici se impune însă o precizare: numeralul cu valoare adjectivală este necesar să fie încadrat în clasa adjectivelor categoriale, în limbajele specializate, dat fiind faptul că exprimă întotdeauna o trăsătură conceptuală, unicizează referentul denumit de substantiv, încadrându-l într-o anumită clasă: *mulţime matematică* spre deosebire de mulţime de obiecte aparţinând realităţii ontologice s.c.l. Aşa cum s-a putut deduce din exemplele excerptate, numeralul-adjectiv este parte integrantă din termeni/ sintagme aparţinînd limbajului matematic (trei pătrimi, cinci optimi), din împrumuturi analizabile (*tricolorură, tripletă, triplusalt*), în acest ultim caz respectând condiţia afixoidelor de elemente conceptuale etc.

BDD-A25184 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:12 UTC)

Surse

BIDU-VRĂNCEANU, A.(coord.) 2010: Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), *Terminologie, Terminologii I*, Editura Universităţii, Bucureşti.
DEX 1982: *Dicționar explicativ al limbii române*,ediția a II-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
GALR 2005: *Gramatica limbii române I,II* , Editura Academiei Române, Bucureşti.
TOMA ALICE 2006: Alice-Cristina Toma, *Lingvistică și matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă*, EU, Bucureşti.

BDD-A25184 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:12 UTC)